ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№11
2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Elektron nashr. 310 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E’zoza Gapirjanovna – O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vaziri

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A’ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G‘.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg‘izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma’murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo‘ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog‘iston)
Rejep O‘zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta’lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G‘afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –“Yangi O‘zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo‘yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta’limi boshqarmasi boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo‘limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ
Hamkorlarimiz: O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi, O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali
26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni 24
Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna

Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari 27
Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich

Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati 30
Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi

Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi 34
Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi

Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv 38
Alinazarova Mahfuza

Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini 43
Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li

Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar 48
Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna

Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish 53
Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich

Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi 58
Ergasheva S. T.

Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish 61
Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati 64
Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi

Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish 68
Hojikarimova Gulasal Tadjialiyevna

Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish 71
Jo'rayeva Matluba

Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari 74
Komilova Z. X.

O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati 80
M. Yu. Mahkamova

Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari 86
Madazizova Dilfuza Raxmatullayevna

Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes 90
Madina Tilavova

Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar 94
N. O. Saidova

Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli 99
Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna

Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli 103
Ochilova Dilbar Isroilovna

Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi 108
Oripova Zilola

Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi 113
Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi

Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari 118
Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich

Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri 122
Qurbanova Ilmira Alisher qizi

Blended Learning 125
Quvandikova Xadicha

Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish 129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li

"Qurilish jarayonlari texnologiyasi" fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish...135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna

Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli 140
Rustamova Nodira Rustamovna

Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari 145
Sitora Toshmatova

STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati 149
Tashibekova Munojat Xoshimovna

Musiqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi 153
Toshpulatova Saida Kuzibaevna

Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish 158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlat qizi

Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools 161
Ulasheva Lobar

Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish 164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari...169
Xakimova Sarvinoz Sharifjon qizi

Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar......173
Xanbabayev Xakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li

Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi 176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich

Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati...182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna

Ota-ona mehrining bola psixologiyasiga ta'siri 185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi

Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi 189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna

Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам 193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна

Структура и стратегии развития предметных компетенций 197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна

Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития 203
Раупова Шохида Ахроровна

Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы 207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна

Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы...211
Сулейманова Нилуфар Камиловна

O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni 214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi

Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari 218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi

Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari 221
Abdusalimova Shaxnoza Qaduratullayevna

Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari 224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna

O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari 229
Abirova Umida Nazarovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari....232
Adhamova Diyora Sanjar qizi

Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy 239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich

Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati....244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich

Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari 248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi

Axborotning gnoseologik mohiyati....256
Kamolova Munojatxon Jaloldinovna

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari 259
Mamatova Aziza Bo'riboyevna

Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari....262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich

Pedagogik oliy ta'limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi....267
Maxkamova Dilafruz Aliyevna

Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv 271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi

O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida)....274
S. Sh. Azamatova

Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari 277
Salayeva Aziza Muhammatmurot qizi

Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari....282
Xolova Mohigul Shavkatovna

Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish....287
Xudoyberganov Atham

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish....291
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi

Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление....295
Кадирова Наргиза Азаматовна

Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка) 298
Мамырбаева Дина

Структура и стратегии развития предметных компетенций 304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MAKTAB TA’LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING TRANSVERSAL: TANQIDIY VA INNOVATSION FIKRLASH KOMPETENSIYALARI

Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi
Qo‘qon universiteti “Ta’lim” kafedrasi o‘qituvchisi
“Pedagogika va psixologiya” kafedrasi tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirish jarayonlari ilmiy-nazariy jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi - maktabgacha ta’lim tizimida tarbiyachi kadrlarni tayyorlash jarayonida ularning kasbiy, kommunikativ, tanqidiy va refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlarini o‘rganish, ta’lim jarayoniga kompetensiyaga yo‘naltirilgan yondashuvni samarali integratsiya qilish yo‘llarini aniqlashdan iboratdir. Shuningdek, maqolada kompetensiyalarning tarkibiy tuzilmasi, ularni shakllantirishga ta’sir etuvchi pedagogik omillar hamda innovatsion ta’lim metodlarining amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda o‘quv jarayonining interfaolligi, hamkorlikda o‘qitish, refleksiya va baholash tizimlari orqali tarbiyachilarning shaxsiy va kasbiy o‘sish dinamikasi tahlil qilinadi. Natijalar, transversal kompetensiyalarni shakllantirishda integrativ, tizimli va refleksiv yondashuvlarni qo‘llashning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: Transversal kompetensiyalar, bo‘lajak tarbiyachi, kasbiy rivojlanish, kommunikativ ko‘nikma, tanqidiy tahlil, refleksiya, interfaol metodlar, ta’lim sifati.

Abstract: This article provides a comprehensive theoretical and practical analysis of the development of transversal competencies among future preschool educators. The main objective of the study is to explore the opportunities for enhancing professional, communicative, critical, and reflective competencies of prospective teachers within the preschool education system and to identify effective ways to integrate the competency-based approach into the learning process. The article highlights the structure of transversal competencies, the pedagogical factors influencing their development, and the practical significance of innovative teaching methods. The results confirm that applying interactive, integrative, and reflective approaches significantly improves the professional growth and readiness of future educators.

Key words: Transversal competencies, future preschool teacher, professional development, communication skills, critical thinking, reflection, interactive methods, education quality.

Аннотация: В данной статье всесторонне анализируются теоретические и практические аспекты формирования трансверсальных компетенций у будущих воспитателей. Основная цель исследования – выявить возможности развития профессиональных, коммуникативных, критических и рефлексивных компетенций педагогических кадров в системе дошкольного образования, а также определить эффективные пути интеграции компетентностного подхода в образовательный процесс. В статье раскрываются структура компетенций, педагогические факторы, влияющие на их формирование, и практическое значение инновационных методов обучения. Результаты исследования подтверждают, что применение интерактивных, интегративных и рефлексивных методов значительно повышает уровень профессионального роста будущих воспитателей.

Ключевые слова: Трансверсальные компетенции, будущий воспитатель, профессиональное развитие, коммуникативные навыки, критическое мышление, рефлексия, интерактивные методы, качество образования.

KIRISH

Mamlakatimizda ta’lim tizimini isloh qilish, pedagog kadrlar tayyorlash jarayonini yanada takomillashtirish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, maktabgacha ta’lim sohasini modernizatsiya qilish va zamonaviy, raqobatbardosh tarbiyachilarni tayyorlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan bir qator muhim farmon va qarorlar bu yo‘nalishdagi islohotlarning huquqiy asosini tashkil etadi.

“O‘zbekiston - 2030” strategiyasida yosh avlodni zamonaviy bilim, kasb-hunar, ijodkorlik va tanqidiy fikrlash ruhida tarbiyalash, ularning intellektual salohiyatini oshirish asosiy vazifa sifatida ko‘rsatib o‘tilgan. Shuningdek, 2023-yil 31-maydagi “Maktabgacha va maktab ta’limi tizimini transformatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-176-son qarorda ta’lim jarayoniga innovatsion metodlarni keng joriy etish, pedagoglarning kasbiy kompe-

tensiyalarini rivojlantirish, shu jumladan tanqidiy va kreativ fikrlashni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan[1]. 2022-yil 28-oktabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-253-son Farmonda tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini xalqaro talablarga mos ravishda rivojlantirish, ularni raqamli savodxonlik, innovatsion tafakkur va kommunikativ ko'nikmalar asosida tayyorlash zarurligi belgilab qo'yilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son[2] qarorda maktabgacha ta'lim muassasalari uchun pedagog kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish, ularning kasbiy faoliyatida kreativ va innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurligi ta'kidlangan[3].

Bugungi kunda jamiyat va butun dunyodagi ijtimoiy jarayonlar globallashuv va modernizatsiya jarayonlari bilan xarakterlanadi.

Ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar - ijtimoiy tenglik, texnologik taraqqiyotning jadalligi, iqtisodiy o'sish, barqaror rivojlanish va ekologik muhofaza - insoniyatni yangi sharoitlarga moslashishga majbur qilmoqda. Shu vaziyatda ta'lim sohasidagi mavjud mutaxassis tayyorlash modellari mehnat bozorining talablariga to'liq javob bermay qolmoqda, bu esa ularni zamonaviy sivilizatsiya chaqiriqlari asosida yangilash zaruratini tug'dirmoqda.

Shu sababli, hozirgi davrda raqobatbardosh, tez o'zgaruvchan va texnologiyaga asoslangan dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun transversal kompetensiyalarga ega bo'lish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Transversal kompetensiyalar - bu bir sohadan boshqasiga o'tkazilishi mumkin bo'lgan, bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlar majmuasi bo'lib, ular o'rganilgan tajribani yangi kontekstlarda qo'llash imkonini beradi hamda XXI asrning ijtimoiy va mehnat muhitidagi chaqiriqlarga javob berish uchun zarur hisoblanadi. Ularning ahamiyati, ayniqsa, zamonaviy mehnat bozorida mutaxassislik bilimlarining tez eskirishi va universal fikrlash qobiliyatining zarurligida namoyon bo'ladi.

O'z vaqtida alloma bobomiz hazrat Alisher Navoiy ham o'sha zamonning nidosini va davr chogirigini etgan holatda: "Emas oson bu maydonni ichra turmoq…" deb boshlanadigan misralarida insonning o'z maqsadi yo'lida sobitqadam tiklanish, hayotda va fikrda tuzatish yo'lini tanlashi zarur.

Bugun ham aynan shunday: dunyo maydonida va o'z azmida qoyim turmoq, maqsadga erishmoq uchun muttasil oldiga intilish, hayotni va tafakkurni yangilash kerak. Davlatimiz, xalqimiz eng rivojlangan mamlakatlardan bo'lib, yangi darajaga erishish, jamiyat qurishdek ulug'vor maqsadlar bilan yashashmoqda. Yangi O'zbekistonni qurish, zamonaviy va jozibador qiyofasini yaratish - har bir vatandoshning ezgu orzusi va ezgu burchidir.[4]

Bu borada o'tgan yillarda hayotimizning barcha natijalarida keng qamrovli tuzatmalar va tub o'zgarishlar amalga oshib bormoqda. Ammo bu yutuqlar bilan kifoyalanib qolmasdan, yangi jamiyatning mustahkam poydevorini yaratish, tafakkur va amalda yangilanish, zamon bilan birgalikda rivojlanish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy ilmiy manbalarda transversal kompetensiyalar shaxsning faol hayotiy pozitsiyasini belgilovchi, har qanday kasbda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan universal ko'nikmalar majmuasi sifatida ta'riflanadi. Bular jumlasiga tanqidiy tafakkur, ijodkorlik, o'zini tahlil qilish (refleksiya), muammolarni yechish, muloqot, hamkorlik, raqamli savodxonlik va o'zini o'rganishga tayyorlik kiradi.[5]

Shu bois, bo'lajak tarbiyachilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni bolalar bilan ishlashda mustaqil, refleksiv va innovatsion yondashuvga tayyor shaxs sifatida shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning tafakkuri, muloqot madaniyati, ijodkorligi va dunyoqarashi aynan tarbiyachining shaxsiy namunasiga bevosita bog'liq.

Bo'lajak tarbiyachilarda tanqidiy va innovatsion fikrlashni rivojlantirish nafaqat ularning kasbiy tayyorgarligini oshiradi, balki ta'lim jarayonida yangi metodik yondashuvlarni joriy etishga, bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatishga imkon yaratadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqotning ilmiy ahamiyati bo'lajak tarbiyachilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlarini aniqlash bilan belgilanadi.

---

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 31-maydagi PQ–176-sonli Qarori. (2023). Maktabgacha va maktab ta'limini transformatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida. Lex.uz. https://lex.uz/ru/docs/6456603

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son qaror: https://lex.uz/ru/docs/-4327235

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-oktabrdagi PF–253-sonli Farmoni. (2022). Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. Lex.uz.

4 Мирзиёев Ш.М.Янги Ўзбекистон стратегияси (Матн) / Ш.М. Мирзиёев.Тошкент: "O'zbekiston" нашриёти, 2021. – 464 б. ISBN 978-9943-6992-3-6

5 OECD. (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030 – The OECD Learning Compass 2030. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/education/2030

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligida transversal kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi so'nggi yillarda ilmiy-pedagogik adabiyotlarda alohida e'tiborni tortmoqda. Jahon ta'lim tizimida bu yo'nalish "21-asr kompetensiyalari", "soft skills" yoki "key competencies" tushunchalari orqali izohlanadi. Ushbu kompetensiyalar shaxsning tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, kommunikatsiya, hamkorlik va raqamli savodxonlik kabi umumiy kasbiy ko'nikmalarini qamrab oladi.[6]

Tanqidiy fikrlash - bu shaxsning mavjud axborotni, hodisalarni yoki g'oyalarni mantiqiy tahlil qilish, dalillarga asoslangan xulosa chiqarish, fikrlarni baholash va asosli qaror qabul qilish qobiliyatidir. U insonni tayyor axborotni tanqidiy ko'z bilan ko'rishga, o'z fikrini mustaqil shakllantirishga va har qanday muammoni ilmiy yondashuv asosida hal etishga yo'naltiradi

Bo'lajak tarbiyachilar faoliyatida tanqidiy fikrlash - bu pedagogik vaziyatlarda chuqur tahlil qilish, bolalarning xatti-harakatlari va ta'limiy ehtiyojlarini ob'ektiv baholash, o'qitish jarayonida turli nuqtai nazarlarni solishtira olish qobiliyatini anglatadi.

Innovatsion fikrlash - bu shaxsning mavjud muammolarga yangicha, kreativ va samarali yechimlar topishga intilishi, ijodkorlik va eksperimentallikka tayyor bo'lish holatidir. U faqat yangi g'oya o'ylab topish emas, balki uni amalda qo'llash va natija yaratishni ham nazarda tutadi.

Bo'lajak tarbiyachilar uchun innovatsion fikrlash - bu maktabgacha ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish, bolalarning rivojlanishiga mos yangi metodik yondashuvlar ishlab chiqish, dars jarayonida ijodiy muhit yaratish bilan namoyon bo'ladi.

OECD tomonidan ishlab chiqilgan "Learning Compass 2030" modelida transversal kompetensiyalar shaxsning o'z faoliyatini ongli ravishda rejalashtirishi, refleksiya yuritishi, yangilik yaratishi va ijtimoiy mas'uliyat bilan harakat qilishi uchun zarur bo'lgan integrativ ko'nikmalar majmuasi sifatida talqin etiladi. Xuddi shunday, European Commission (2019) ham "Key Competences for Lifelong Learning" hujjatida kreativlik, tanqidiy fikrlash va o'zini o'rganishga tayyorlikni zamonaviy ta'limning asosi deb belgilaydi.[7]

Rossiya pedagogika maktabida ham bu masalaga alohida e'tibor qaratilgan. Slastenin va Podlasy o'z tadqiqotlarida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi faqat nazariy bilimlar emas, balki kommunikativ, refleksiv va innovatsion faoliyat bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlaydi.[8] Zeer esa transversal kompetensiyalarni "kasbiy refleksiya va kreativ tafakkurni birlashtiruvchi shaxsiy tizim" sifatida izohlaydi. Unga ko'ra, pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish, muammoli vaziyatlarda yangicha yondashuv topish qobiliyati kasbiy yetuklikning mezoni hisoblanadi.

O'zbekiston olimlari ham bu yo'nalishda muhim tadqiqotlar olib bormoqda. Yo'ldosheva o'z ishida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning metodik asoslarini tahlil qilib, refleksiv yondashuvning ahamiyatini ko'rsatgan.[9] Karimova esa maktabgacha ta'lim tizimida pedagoglarning innovatsion faoliyatini shakllantirish uchun interaktiv metodlar, loyiha asosida o'qitish va STEAM yondashuvdan foydalanish samaradorligini ilmiy asoslagan.[10]

Tursunova o'z tadqiqotida bo'lajak tarbiyachilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirishda o'quv jarayonining kompetensiyaviy modeli muhimligini, bunda fanlararo integratsiya, muammoli ta'lim va reflektiv tahlil usullarining o'rni yuqori ekanini qayd etadi.[11] Transversal kompetensiyalarni shakllantirishda tanqidiy fikrlash alohida o'rin tutadi. Facione tanqidiy tafakkurni "Maqsadga yo'naltirilgan, mantiqiy asoslangan va dalillarga tayanadigan fikrlash jarayoni" sifatida ta'riflaydi. Unga ko'ra, tarbiyachilarning kasbiy muvaffaqiyati bevosita ularning o'z fikrini asoslash, muammoli vaziyatni tahlil qilish va oqilona qaror qabul qilish ko'nikmalariga bog'liq.[12]

Transversal kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida, shuningdek, psixologik omillar ham muhim rol o'ynaydi. Banduraning "O'z-o'ziga ishonch" nazariyasiga ko'ra, shaxsning faoliyatdagi muvaffaqiyati uning o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonch darajasi bilan chambarchas bog'liq. Shu bois, bo'lajak tarbiyachilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish jarayonida o'zini baholash, o'z fikrini himoya qilish, xatolardan xulosa chiqarish kabi refleksiv amaliyotlarni yo'lga qo'yish zarur.[13]

---

6 OECD. (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030 – The OECD Learning Compass 2030. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/education/2030
7 European Commission. (2019). Key Competences for Lifelong Learning. Publications Office of the European Union. https://education.ec.europa.eu
8 Slastenin, V. A., & Podlasy, I. P. (2017). Pedagogika: Teoriya, sistema, protsess. Moskva: Akademiya.
9 Yo'ldosheva, M. (2021). Bo'lajak tarbiyachilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishning metodik asoslari. Toshkent: TDPU.
10 Karimova, N. (2022). Innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida maktabgacha ta'lim tizimida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish. Toshkent: TDPU nashriyoti.
11 Tursunova, G. (2023). Bo'lajak tarbiyachilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning o'rni. Ta'lim innovatsiyalari jurnali, 2(3), 45–53.
12 Facione, P. A. (2020). Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment.
13 Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control. W.H. Freeman and Company.

Innovatsion fikrlash esa, aksincha, yangilik yaratishga, nostandart yondashuvlar topishga, muammolarga ijodiy echimlar taklif etishga qaratilgan. Amabile innovatsion fikrlashni oʻqituvchi shaxsining ijodkorlik, motivatsiya va bilimlar tizimi bilan chambarchas bogʻliq jarayon sifatida talqin etadi. Unga koʻra, pedagogik innovatsiyalar faqat yangi texnologiyalarni joriy etish emas, balki oʻqitish jarayonida yangicha fikrlash madaniyatini shakllantirishni anglatadi.[14]

Koʻplab xalqaro tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, transversal kompetensiyalarni rivojlantirish nafaqat pedagoglarning kasbiy oʻsishiga, balki taʼlim sifatining barqaror rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Chunki bu kompetensiyalar oʻquv jarayonida mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va ijtimoiy faol shaxslarni tarbiyalash uchun asos boʻlib xizmat qiladi.[15]

Oʻzbekiston taʼlim tizimida ham soʻnggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv asosida oʻqitish keng joriy etilmoqda. Maktabgacha va maktab taʼlimi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan 2023-yilgi “Tarbiyachi malaka talablari”da tarbiyachining asosiy kompetensiyalaridan biri sifatida tanqidiy va ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish koʻnikmalari koʻrsatib oʻtilgan.[16]

Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, boʻlajak tarbiyachilarning transversal kompetensiyalarini shakllantirish taʼlim jarayonining mazmuni, metodikasi va natijalarini yangicha talqin etishni talab etadi. Bunda tanqidiy va innovatsion fikrlashni rivojlantirish kompetensiyaviy yondashuvning eng muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon boʻladi.

Mazkur tadqiqot davomida boʻlajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirish jarayonining nazariy asoslari, mazmuni va amaliy jihatlari chuqur oʻrganildi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, bu kompetensiyalarni rivojlantirish faqatgina bilim berish bilan cheklanmay, balki talabalarning shaxsiy faolligini, ijodiy tafakkurini va ijtimoiy masʼuliyatini uygʻotish orqali samarali amalga oshiriladi.

Avvalo, tadqiqotning diagnostik bosqichida boʻlajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasi aniqlanib, ularning aksariyati oʻz fikrini tahliliy ifodalash, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish va oʻz nuqtayi nazarini asoslab berishda qiyinchiliklarga duch kelayotgani maʼlum boʻldi. Bu holat oʻqitish jarayonida koʻproq reproduktiv metodlar ustuvor boʻlayotganini, talabalarga mustaqil izlanish uchun yetarli imkoniyatlar yaratilmaganini koʻrsatdi.

Tajriba-sinov ishlari jarayonida oʻquv mashgʻulotlariga yangicha yondashuv joriy etildi. Mashgʻulotlar muammoli vaziyatli topshiriqlar, guruhli tahliliy ishlar, rolli oʻyinlar, loyihalar, munozaralar asosida tashkil qilindi. Talabalarga real hayotiy holatlar bilan bogʻliq pedagogik muammolar taqdim etilib, ularning yechimini topishda ijodiy fikrlash va tanqidiy tahlil qilish talab qilindi. Natijada, talabalar oʻz bilimini mustaqil qoʻllash, fikrini mantiqan asoslash va guruhda samarali hamkorlik qilish koʻnikmalarini rivojlantira oldilar. Tadqiqot jarayonida induktiv va deduktiv tahlil usullari birgalikda qoʻllanildi. Induktiv tahlil orqali talabalarning individual faoliyat natijalaridan umumiy tendensiyalar aniqlandi; deduktiv tahlil esa ilgari surilgan nazariy gʻoyalarni amaliy misollar bilan tasdiqlashga xizmat qildi. Masalan, guruhli loyihalar davomida talabalarning kommunikativ va ijtimoiy faolligi ortgan, bu esa Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi amalda toʻgʻriligini tasdiqladi.

Eksperimental natijalar shuni koʻrsatdiki, oʻquv jarayonida talabalarning reflektiv faoliyatini kuchaytirish ularning oʻz oʻrganish jarayoniga nisbatan masʼuliyatini oshiradi. Mashgʻulotlardan soʻng yozilgan refleksiv yozuvlar, oʻz-oʻzini baholash jadvallari va oʻzaro tahlil mashgʻulotlari orqali talabalar oʻz kamchiliklarini anglab, kelgusi faoliyatda ularni bartaraf etish yoʻllarini izlashga odatlandi. Bu yondashuv shaxsiy oʻsish, tanqidiy fikrlash va oʻz fikrini himoya qilish madaniyatini shakllantirishga ijobiy taʼsir koʻrsatdi.

Tadqiqot davomida kuzatuvlar shuni koʻrsatdiki, transversal kompetensiyalar oʻzaro bogʻliq boʻlgan koʻp qirrali sifatlar tizimidir. Masalan, ijodiy fikrlashning rivojlanishi tanqidiy tahlilni kuchaytiradi, tanqidiy fikrlash esa kommunikatsiya madaniyatini boyitadi. Shunday qilib, ushbu kompetensiyalarni alohida emas, balki kompleks tarzda rivojlantirish zarurligi ilmiy jihatdan isbotlandi.

Tahlil jarayonida olingan maʼlumotlar asosida aniqlanishicha, talabalarning koʻpchiligi interaktiv mashgʻulotlarda oʻz fikrini bildirishga, hamkasblari bilan muhokama olib borishga, oʻzaro yordam va masʼuliyat hissini shakllantirishga intilgan. Bu holat boʻlajak tarbiyachilarning kelgusida bolalar bilan ishlashda zarur boʻlgan ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarining ham rivojlanayotganini koʻrsatdi.

Eksperimental mashgʻulotlarning yakuniy bosqichida oʻtkazilgan soʻrovnomalar va test natijalari tahlili shuni koʻrsatdiki, talabalarning oʻz fikrini mustaqil ifoda etish darajasi, muammoni tahliliy yondashuv orqali hal etish qobiliyati va guruhda ishlash koʻnikmalari sezilarli darajada oʻsgan. Oʻrtacha oʻsish dinamikasi 25–30% atrofida qayd etildi. Bu natijalar kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan mashgʻulotlarning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi.

14 Amabile, T. M. (2018). Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity. Westview Press.
15 UNESCO. (2020). Teaching and Learning for Sustainable Development: Achieving the Goals through Education. UNESCO Publishing.
16 Maktabgacha taʼlim vazirligi. (2023). Tarbiyachining kasbiy kompetensiyalariga qoʻyiladigan malaka talablari. Toshkent: MTTV nashriyoti.

Shuningdek, tadqiqot davomida tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida pedagogik muhitning psixologik omillari ham muhim rol o'ynashi aniqlangan. Talabalarga erkin fikrlash, ijodiy ifoda va o'z fikrini hurmat bilan bildirish imkoniyati yaratilganda, ularning motivatsiyasi sezilarli darajada oshgan. Bu holat Banduraning "o'z-o'ziga ishonch" nazariyasiga mos ravishda, shaxsning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonch kompetensiyalar shakllanishida hal qiluvchi omil ekanini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirishda quyidagi shart-sharoitlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- O'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish;
- O'qitishning interaktiv, reflektiv va muammoli metodlaridan muntazam foydalanish;
- Talabalarning mustaqil fikrlashi va o'zini baholashini rag'batlantirish;
- O'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlik va ishonch muhitini shakllantirish;
- O'quv faoliyatida ijtimoiy muloqot va jamoaviy mas'uliyatni rivojlantirish.

Bu natijalar asosida aytish mumkinki, transversal kompetensiyalarni rivojlantirish pedagogik tayyorgarlikning sifat ko'rsatkichidir. U shunchaki bilimni o'zlashtirish emas, balki talabaning dunyoqarashi, tahliliy tafakkuri, kommunikativ madaniyati va kasbiy mas'uliyatini belgilovchi kompleks jarayon hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar ilmiy manbalarni tahlil qilish, kuzatuv va so'rovnoma metodlari orqali olindi. Dastlab, bo'lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajalari diagnostik test va kuzatuv jadvallari yordamida aniqlanib, ularning tanqidiy va innovatsion fikrlash ko'nikmalari baholandi. Tajriba-sinov bosqichida interfaol mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlar va guruhli loyihalar orqali empirik ma'lumotlar yig'ildi. Olingan ma'lumotlar tahlili jarayonida tahliliy (analitik), qiyosiy va statistik metodlardan foydalanildi. Induktiv yondashuv orqali individual natijalardan umumiy xulosalar chiqarildi, deduktiv tahlil esa ilgari surilgan nazariy g'oyalarni amaliy misollar bilan tasdiqlashga xizmat qildi. Statistik tahlil yordamida o'sish dinamikasi aniqlanib, kompetensiyalar rivojlanishining ishonchli ko'rsatkichlari qayd etildi. Natijalar tizimli tarzda o'rganilib, umumiy ilmiy xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqotda bo'lajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirish jarayonining nazariy, tashkiliy va amaliy jihatlari har tomonlama o'rganildi.

Tadqiqotning maqsadi - pedagogik tayyorgarlik jarayonida talabalarda mustaqil fikrlash, kommunikativ madaniyat, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, refleksiya va ijtimoiy mas'uliyat kabi transversal kompetensiyalarni samarali rivojlantirish shart-sharoitlarini aniqlashdan iborat bo'ldi.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi:

- **Diagnostik bosqich** – talabalarning mavjud kompetensiya darajasini aniqlash, dastlabki holatni baholash;
- **Tajriba-sinov bosqichi** – yangi o'qitish yondashuvlari asosida mashg'ulotlar o'tkazish va natijalarni kuzatish;
- **Yakuniy baholash bosqichi** – o'zgarishlar dinamikasini tahlil qilish, umumiy xulosalar chiqarish.

1. Diagnostik bosqich

Ushbu bosqichda 3 ta oliy ta'lim muassasasidan bo'lajak tarbiyachilar ishtirok etdi. Maxsus so'rovnoma, kuzatuv jadvallari va kompetensiyalarni baholash mezonlari yordamida talabalarning boshlang'ich tayyorgarlik darajasi aniqlanib, quyidagi jadval shaklida ifodalandi:

1-jadval: **Dastlabki diagnostika natijalari tahlili**

Kompetensiya turi	Yuqori daraja	O'rta daraja	Past daraja
Mustaqil fikrlash	18%	52%	30%
Kommunikativ kompetensiya	21%	49%	30%
Tanqidiy tahlil va qaror qabul qilish	15%	54%	31%
Jamoada ishlash va hamkorlik	25%	50%	25%
Refleksiya va o'zini baholash	20%	55%	25%

Tahlil shuni ko'rsatdiki, mustaqil fikrlash (52%) va tanqidiy tahlil qilish (54%) kompetensiyalari bo'yicha talabalar o'rtacha darajada faol bo'lishgan.(1-jadval.) Bu esa o'qitish jarayonida talabalarga mustaqil qaror qabul qilish va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish imkoniyati yetarli darajada berilmaganidan dalolat beradi.

Kommunikativ kompetensiya bo'yicha 49% o'rta daraja qayd etilgani, talabalarning jamoaviy muloqotda ishtirok etishlari ijobiy bo'lsa-da, fikrni mantiqan asoslash va nutq madaniyati bo'yicha kamchiliklar mavjudligini anglatadi. Jamoada ishlash va hamkorlik kompetensiyasi 25% yuqori natijani ko'rsatgan bo'lib, bu o'quv jarayonida guruhli ishlarga bo'lgan qiziqishning ortganini bildiradi.Eng yuqori o'rta ko'rsatkich refleksiya va o'zini baholash (55%) kompetensiyasida kuzatildi. Bu talabalar o'z faoliyatini tahlil qilishga moyilligini bildiradi, biroq hali ularning reflektiv yondashuvlari to'liq shakllanmagan.

Umuman olganda, bu bosqichdagi natijalar shuni ko'rsatadiki, talabalar bilimga ega bo'lishsa-da, ularni amaliy faoliyatda samarali qo'llash, muammoli vaziyatlarda tezkor qaror qabul qilish va mustaqil fikr yuritish ko'nikmalari hali to'liq shakllanmagan. Shu bois, keyingi bosqichlarda interaktiv, reflektiv va muammoli o'qitish metodlarini joriy etish zarur deb topildi.

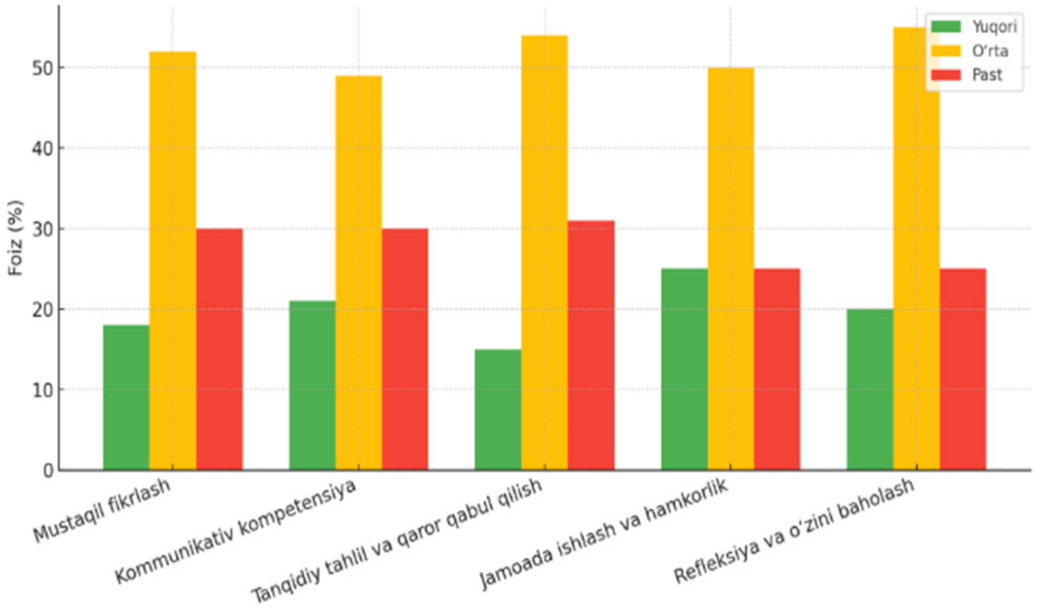

1-rasm: **Bo'lajak tarbiyachilarning dastlabki komptensiya darajalari**

2. Tajriba-sinov bosqichi

Ushbu bosqichda mashg'ulotlar yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etildi. Talabalarga muammoli topshiriqlar, rolli o'yinlar, loyihaviy ishlar, guruhli tahliliy vazifalar berildi. Darslar davomida refleksiya, mustaqil fikrlash, o'z-o'zini baholash va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantiruvchi metodlar muntazam qo'llanildi. Tajriba davomida talabalarning faol ishtiroki, o'zaro muloqoti va ijodiy yondashuvi oshgani kuzatildi. Mashg'ulotlardan so'ng reflektiv yozuvlar tahlil qilinib, talabalar o'z fikrlarini asoslash va tanqidiy tahlil qilishda ancha faollashgani aniqlandi. Masalan, "Pedagogik muammolarni yechish" nomli mashg'ulotda talabalar real tarbiyaviy vaziyatlarni tahlil qilib, guruhda birgalikda yechim ishlab chiqdilar. Bu esa ularning hamkorlik, muloqot, va qaror qabul qilish kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantirdi.

3. Yakuniy baholash bosqichi

Tadqiqot yakunida qayta so'rov va test sinovlari o'tkazildi. Natijalar dastlabki bosqich bilan solishtirilib, o'sish dinamikasi quyidagi jadvalda keltirilgan:

2-jadval: **Kompetensiyalar rivojlanish dinamikasi (foizlarda)**

Kompetensiya turi	Dastlabki bosqich	Yakuniy bosqich	O'sish (%)
Mustaqil fikrlash	18%	45%	27%
Kommunikativ kompetensiya	21%	50%	29%
Tanqidiy tahlil va qaror qabul qilish	15%	42%	27%
Jamoada ishlash va hamkorlik	25%	55%	30%
Refleksiya va o'zini baholash	20%	48%	28%

Ma'lumotlardan ko'rinadiki, barcha kompetensiya turlarida ijobiy o'sish kuzatilgan. Bu esa o'quv jarayonida qo'llanilgan interaktiv, reflektiv va muammoli yondashuvlarning samarali natija berganini ko'rsatadi.

Xususan, jamoada ishlash va hamkorlik kompetensiyasi eng yuqori o'sishni (+30%) namoyon etdi. Bu talabalar o'rtasida jamoaviy faoliyat, o'zaro muloqot va mas'uliyat hissining kuchayganidan dalolat beradi. Kommunikativ kompetensiya ham sezilarli darajada (+29%) oshgan bo'lib, bu mashg'ulotlarda faol fikr almashish, nutq madaniyatini rivojlantirish va bahs-munozarali topshiriqlarni samarali qo'llash bilan bog'liq.

Shuningdek, mustaqil fikrlash (+27%) va tanqidiy tahlil va qaror qabul qilish (+27%) kompetensiyalari ham ancha rivojlangan. Bu natijalar talabalarning muammoli vaziyatlarda tahliliy fikrlash, o'z nuqtayi nazarini asoslash va qaror qabul qilish qobiliyatlari kuchayganini ko'rsatadi. Refleksiya va o'zini baholash kompetensiyasi (+28%) esa talabalarning o'z o'rganish faoliyatini tahlil qilish, kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ijobiy o'sish borligini bildiradi. Umuman olganda, jadvaldagi ma'lumotlar bo'lajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha olib borilgan pedagogik eksperimentning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi. Bu esa shaxsga yo'naltirilgan, reflektiv va interaktiv ta'lim metodlari orqali kompetensiyalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish mumkinligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Adabiyotlarni tahlil qilishda tahliliy (analitik) metod asosiy vosita bo'ldi. Bu metod yordamida mavjud ma'lumotlar, ilmiy xulosalar, statistik dalillar va nazariy fikrlar tizimli tarzda o'rganildi. Tahliliy yondashuv orqali har bir manbaning mazmuni, ilmiy ahamiyati hamda tadqiqot uchun foydali jihatlari aniqlanib, ularning o'zaro bog'liqligi ko'rsatildi.

Tadqiqotda shuningdek qiyosiy (solishtirma) metoddan ham foydalanildi. Ushbu yondashuv yordamida turli adabiy manbalardagi ma'lumotlar o'zaro solishtirildi, turli davr va mualliflarning fikrlari orasidagi o'xshashlik va tafovutlar tahlil qilindi. Natijada mavzuning tarixiy rivojlanish jarayoni va zamonaviy holati haqida yanada aniqroq tasavvur hosil qilindi.

Empirik metod yordamida esa mavzuga oid real tajribalar, amaliy holatlar va misollar o'rganildi. Bu metod tadqiqotga hayotiylik, amaliy yo'nalish va ishonchlilik baxsh etdi. Shu bilan birga, tavsifiy metod orqali kuzatishlar natijalari tizimli shaklda bayon qilindi, olingan ma'lumotlar tartib bilan ifodalandi.

Tadqiqot davomida deduktiv va induktiv metodlardan ham foydalanildi. Induktiv yondashuv yordamida alohida faktlardan umumiy ilmiy xulosalar chiqarildi, deduktiv metod orqali esa nazariy fikrlar asosida amaliy natijalar tahlil qilindi. Ushbu ikki metod bir-birini to'ldirib, tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minladi.

Shuningdek, statistik metod yordamida olingan raqamli ma'lumotlar, jadval va diagrammalar asosida tahlillar o'tkazildi. Bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshirdi hamda aniq ko'rsatkichlar asosida xulosalar chiqarishga imkon berdi.

Barcha metodlarning uyg'un qo'llanishi tadqiqotning asosiy maqsadini - mavzuni ilmiy, tahliliy va amaliy jihatdan chuqur yoritishni ta'minladi. Natijada olingan ma'lumotlar tizimlashtirilib, ularning o'zaro bog'liqligi aniqlanib, asosli xulosalar chiqarildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot davomida bo'lajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirishning nazariy asoslari, mazmuni va amaliy mexanizmlari chuqur o'rganildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan, faol o'qitish va reflektiv yondashuv elementlari hali to'liq darajada joriy etilmagan. Bu esa kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida ayrim tizimli muammolarga olib kelmoqda.

Aniqlangan muammolar:

- O'quv jarayonida an'anaviy o'qitish metodlarining ustuvorligi sababli talabalarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil va ijodiy yondashuv yetarlicha rivojlanmayapti.
- Kompetensiyaviy yondashuv bo'yicha o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi turlicha, bu esa mashg'ulotlarning sifatida farq keltirib chiqarmoqda.
- O'quv dasturlarida transversal kompetensiyalar tizimli tarzda integratsiyalanmagan, bu esa nazariya va amaliyot o'rtasida tafovut keltirib chiqarmoqda.
- Talabalarning reflektiv faoliyati sust, o'z-o'zini baholash va fikrini asoslash madaniyati yetarlicha shakllanmagan.
- Jamoada ishlash va ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar va interaktiv metodlar kam qo'llanilmoqda.

Tadqiqot natijalari asosida shakllangan umumiy xulosalar:

Transversal kompetensiyalar - bu talabaning kasbiy, ijtimoiy, muloqot va shaxsiy rivojlanishini bir butun tizimda shakllantiruvchi universal sifatlar majmui hisoblanadi. Ularni rivojlantirish jarayoni faqat nazariy bilimlarni

o‘zlashtirish bilan cheklanmay, balki talabalarning faol, ijodiy va reflektiv ishtirokini talab qiladi.Kompetensiyalar o‘zaro bog‘liq holda shakllanadi: mustaqil fikrlash tanqidiy tahlilni kuchaytiradi, tahliliy yondashuv esa kommunikatsiya va hamkorlik madaniyatini rivojlantiradi.Kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida pedagogik muhit, o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi ishonchli hamkorlik, hamda motivatsion omillar muhim o‘rin tutadi.

Amaliy ahamiyati: Tadqiqot natijalari bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida qo‘llaniladigan metodik tavsiyalarni ishlab chiqish, o‘quv dasturlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, hamda interaktiv metodlarni samarali tatbiq etishda amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuv orqali tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki bolalarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va ijtimoiy faollikni shakllantiruvchi shaxs sifatida yetishadi.

Tavsiya va takliflar:

1. **O‘quv jarayonini yangicha tashkil etish:** Mashg‘ulotlarda muammoli ta’lim, loyiha va refleksiya asosidagi metodlarni keng qo‘llash zarur.
2. **O‘qituvchilar malakasini oshirish:** Pedagoglarga transversal kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan trening va seminarlar tashkil etish.
3. **O‘quv dasturlarini moslashtirish:** Transversal kompetensiyalarni har bir fan va modulga integratsiyalash, o‘quv natijalarini kompetensiyaviy ko‘rsatkichlar asosida baholash.
4. **Reflektiv faoliyatni rivojlantirish:** Talabalarda o‘z fikrini tahlil qilish, xulosa chiqarish va o‘z-o‘zini baholash madaniyatini rivojlantiruvchi mashg‘ulotlar tizimini joriy etish.
5. **Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni mustahkamlash:** Guruhli ishlar, rolli o‘yinlar, empatiya mashqlari va kommunikatsion treninglar o‘tkazish.
6. **Raqamli texnologiyalardan foydalanish:** Transversal kompetensiyalarni rivojlantirishda sun’iy intellekt, interaktiv platformalar va onlayn hamkorlik vositalaridan foydalanish.
7. **Hamkorlikni kuchaytirish:** Ta’lim muassasalari, maktabgacha ta’lim tashkilotlari va xalqaro tajriba markazlari o‘rtasida o‘zaro hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak tarbiyachilarda transversal kompetensiyalarni shakllantirish - bu ta’lim tizimini zamonaviylashtirish, shaxsning kasbiy tayyorgarligini chuqurlashtirish va jamiyat ehtiyojlariga mos raqobatbardosh kadrlar yetishtirishga xizmat qiluvchi dolzarb jarayondir. Agar bu jarayon tizimli ravishda yo‘lga qo‘yilsa, kelajak tarbiyachilari nafaqat bilimli, balki fikrlovchi, ijodkor, mas’uliyatli va ijtimoiy faol mutaxassislar sifatida shakllanadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 31-maydagi PQ–176-sonli Qarori. (2023). Maktabgacha va maktab ta’limini transformatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida. Lex.uz. https://lex.uz/ru/docs/6456603
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-oktabrdagi PF–253-sonli Farmoni. (2022). Maktabgacha ta’lim va tarbiya tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. Lex.uz.
3. Мирзиёев Ш.М.Янги Ўзбекистон стратегияси (Матн) / Ш.М. Мирзиёев.Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, 2021. – 464 б. ISBN 978-9943-6992-3-6
4. OECD. (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030 – The OECD Learning Compass 2030. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/education/2030
5. Jaloliddinova, M. (2025). Bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy transversal kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari. Qo‘qon universiteti xabarnomasi, 14, 146–148. https://doi.org/10.54613/ku.v14i.1146
6. Maftunakhon, J. (2025). Model of development of professional transversal competences of future educators. International Journal of Pedagogics, 5(02), 60-63.
7. Yo‘ldosheva, M. (2021). Bo‘lajak tarbiyachilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishning metodik asoslari. Toshkent: TDPU.
8. Karimova, N. (2022). Innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida maktabgacha ta’lim tizimida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish. Toshkent: TDPU nashriyoti.
9. Tursunova, G. (2023). Bo‘lajak tarbiyachilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning o‘rni. Ta’lim innovatsiyalari jurnali, 2(3), 45-53.
10. Maktabgacha ta’lim vazirligi. (2023). Tarbiyachining kasbiy kompetensiyalariga qo‘yiladigan malaka talablari. Toshkent: MTTV nashriyoti.
11. Murodova G. Tarbiyachi shaxsida kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishning psixologik asoslari. – Ilmiy maqola, TDPU, 2024.
12. Xudoyqulova D. Kasbiy ta’limda talabalarda mustaqil fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish. - “Zamonaviy ta’lim” jurnali, №3, 2023.
13. Jalilova N. Transversal kompetensiyalarni shakllantirishda refleksiya faoliyatining ahamiyati. – Toshkent: TDPU ilmiy to‘plami, 2024.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.